

הנאון רבי ברוך מרדכי אזרחי

ראש ישיבת עטרת ישראל
ירושלים

הבו גודל לאלקיננו, תנו כבוד לתורה, ולישיבת "נור התורה",
בראשות ראש הישיבה הגאון הגדול הרב רבי נחום רוטשטיין
שליט"א, ולכל הנלווים עליו, היו ויצ"ו.

כי הנה זיכה אותם נותן התורה בוראנו צור ישועתנו, במלאת ח"י
שנים ליסודותם בקדש.

יברככם ה' מציון וראו בטוב ירושלים וראו בנים ליבניכם אלו
התלמידים, כולם גדולי תורה ויראה, תפארת לישראל נור לתורתנו
הקדושה.

ביקרא דאורייתא
ב.מ. אזרחי

חזקת האם אי מהני לבת

ובמגיד משנה (סס וסה) פרק יח הלכה יג: "ואעפ"י
שנאמנת להכשיר והיה נראה שכל
שכן לפסול לא היא דלהכשיר דבר תורה אין
אנו צריכים לה דהא מדינא לא הוי אלא ספק
ממזר וספק ממזר מותר מה"ת היתר גמור לבא
בקהל אלא דרבנן גזרו עליהם והאמינוה בשל
דבריהם, אבל לפסול כיון דמדאורייתא מותר
לבא בקהל ואסור בממזרת ודאית ואם היו
מאמינים אותה ומתירין אותו בממזרת ודאית
היו מקילין בשל תורה, ולא נתנה תורה נאמנות
אלא לאב".

ב. אך לכאורה תמוה מאד, כאשר תמה הב"ש,
שהרי נאמנות האשה בבתה מיירי גם
בגוונא ד"רוב פסולים אצלה", ובכה"ג הא לא
הוי "ספק ממזר", דהרי אזלינן בתר רובא.
עיי"ש בסי' ד-לט.

[ותירצו בתרתי, אם דהוה "ספק קבוע" כדברי
הב"ש שם, אם כדברי הש"ש

א. כתובות יג: "אמר רבי יוחנן לדברי המכשיר
בה מכשיר בבתה לדברי הפוסל
בה פוסל בבתה, ורבי אלעזר אומר לדברי
המכשיר בה פוסל בבתה. אמר רבה מאי טעמא
דדברי אלעזר בשלמא איהי אית לה חזקה
דכשרות בתה לית לה חזקה דכשרות".

וברמב"ם (פסק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה יא-יב):
"פנויה שנתעברה מזנות אמרו לה
מהו העובר הזה או הילוד הזה אם אמרה בן
כשר הוא ולישראל נבעלתי הרי זו נאמנת והבן
כשר ואעפ"י שרוב העיר שזינתה בה פסולים,
ואם לא נבדקה אמו עד שמתה או שהיתה
חרשת או אלמת או שוטה או שאמרה לפלוני
הממזר נבעלתי או לפלוני הנתין אפילו אותו
פלוני מודה שהוא ממנו הרי זה הילוד ספק
ממזר כשם שזינתה עם זה שהודה לה כך זינתה
עם אחר וזה הוא הנקרא שתוקי שמכיר את
אמו ואינו מכיר את אביו ודאי".

והקשה הגרע"א, דמאחר שהאם פסולה מ"מ, שהרי זהו דינה להפסל לכהונה ולבעלה, מה שייך איפוא להעמידה על "חזקה", ומה שייך להעביר הכשרה לבת.

וע"כ כמש"ש המ"מ, דנאמנותה על הבת הוא מכח נאמנותה בדרבנן. [כמ"ש, דמדאורייתא ספק ממזר מותר]. אלא דזה כאמור פלא עצום, דהלא לענין להכשירה משאר פסולים, הו"ל בדאורייתא ממש, כשאר איסורים ופסולים, שהרי לא נאמר היתר ודאי מדאורייתא אלא בממזר, לא בשאר פסולים. וזו פליאה גדולה, וכבר הקשה כן הבית מאיר בסיומן ד-כו.

ד. **והנה** ברמב"ם פרק יח מהלכות איסורי ביאה הלכה יג: "פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו ואמרו לה מי הוא זה שבא עליך ואמרה אדם כשר הרי זו נאמנת, ולא עוד אלא אפילו ראוה מעוברת וכו' הרי זו נאמנת ותהא מותרת לכהן".

ובהלכה טו: "ראוה שנבעלה בעיר או נתעברה בעיר אפילו לא היה שוכן שם אלא גוי אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן הרי זו לא תנשא לכתחלה לכהן שכל הקבוע כמחצה על מחצה הוא, ואם נשאת לא תצא הואיל והיא אומרת לכשר נבעלתי".

ויפלא, מדוע לא הביא כאן רבינו דין הולד, שלא אמר אלא "ותהא מותרת לכהן" ו"אם נשאת לא תצא", ולא פירש דינו של הולד.

מה עוד דלעיל בפרק טו הלכה יא-יב הנ"ל פירש להדיא את דין הולד עיש"ה, ומאי שנא דהכא לא הזכיר אלא את דין האם, לא את דין הולד. וכבר תמה כן בתשובות הרמ"א (סי' יט) כפי שהביאם השב שמעתתא בשמעתתא ב-יח.

בשמעתתא ב-טו, דאף "רוב" בכלל ספיקא הוא, כדברי הרא"ש בבבא מציעא דף ו, ש"רוב" אינו בכלל "ודאי". עיי"ש ו"אכ"מ].

כמו כן תמוה, דאם נאמנותה אינה אלא משום דהאמינוה בדרבנן, [כיון דספק ממזר אינו אסור אלא מדרבנן, כדברי המ"מ], אם כן מהו זה שאמרו בגמרא דלרבי יהושע דפוסל בה, ודאי דפוסל בבתה [ורק לר"ג ד"מכשיר בה, מכשיר בבתה"], הלא אין הכשירה דבת נוגעת להכשירה דידה, אלא אך משום שכל איסורה של הבת לא הוי אלא מדרבנן והאמינוה בה רבנן, כמש"כ המ"מ, ולא דמי לפסולה דאם, דמדאורייתא הוא.

גם עצם לשונו "מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה" מורה על כך, שהנאמנות, אחת היא לאם ולבת. וכמו"כ מש"ש ר"א "בשלמא איהי אית לה חזקת כשרות בתה מי אית לה חזקת כשרות", ולדברי המגיד משנה, הלא לאו מטעם חזקת כשרות אתינן עלה בנאמנותה של הבת, אלא מחמת נאמנות ה"ברי" שלה, שהיא נאמנת בדרבנן. וצ"ב בכל זה.

וביותר צ"ע מהא דמכשירינן את הבת גם לכהונה, והלא רק "ספק ממזר" מותר מן התורה, ואילו ספיקא דשאר איסורין, הלא באיסורייהו ד"ספיקא דאורייתא לחומרא" קאי, ומדוע נאמנת האם ב"ברי", כלפי הבת.

ג. **ושם**, בפרק טו מהלכות איסורי ביאה הלכה יט: "אשת איש שהיתה מעוברת ואמרה עובר זה אינו מבעלי אינה נאמנת לפוסלו והרי הכן בחזקת כשרות שלא האמינה תורה אלא האב. אמר האב אינו בני או שהיה בעלה במדינת הים הרי זה בחזקת ממזר ואם אמרה מעכו"ם ועבד נתעברתי הרי הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בדבר זה ואין העובר משתתה במעי אמו יתר על שנים עשר חדש".

ההנהגה בספיקות, דניול בתר "חזקה" ונתנהג כפי ה"חזקה", אכתי יש לעיין, אם החזקה פועלת כהכרעה בעצם הספק, היינו, דנתנהג בספק זה, כאילו עצם המציאות אמנם היתה כן כפי חזקתה. או דנימא, שאין ה"חזקה" אלא תורת הנהגה דינית בלבד, דמספק מתנהגין כפי דיני חזקתה, אבל אין החזקה פועלת כהכרעה בעצם הספק.

והנה הא קא חזינן דרבה גלי לן טעמיה דרבי אלעזר, דלהכי לא מהניא לבת, חזקתה של האם, משום ד"בשלמא איהי אית לה חזקת כשרות בתה לית לה חזקת כשרות".

וברור, דהיינו טעמא, משום דה"חזקה" לית בה ולא מידי לעצם הספק, ולהכי גם אם דינא הכי הוא, דנתנהג על פי חזקתה, אין זאת אלא כשנוגע הדבר לאם, דחזקתה עמה, דעליה נאמר דין "אוקמא אחזקתה", משא"כ בתה, כיון דספיקה, ספק בפני עצמו הוא, נהי שמעשה אחד גרם את שני הספקות, אבל אין דינה נובע מדינה של אמה, אלא מן המעשה שגרם את הספק על שניהם.

ומשום הכי, נהי שהאם שיש לה חזקה, נוקמה אחזקתה, אבל מהיכי תיתי נוקים את הבת על חזקה זאת של אמה, הרי לבת עצמה אין חזקה, ולפיכך נשאר ספיקה עמה.

ז. **מיהו** כל זה אמור רק אם ה"חזקה" אינה מכריעה את עצם הספק, מה שאין כן כד נימא שהחזקה גם אם אינה מבררת את עצם הספק, אבל היא מכריעה אותו, כלומר, זהו עיקר דינא ד"חזקה", שהנהגתנו הדינית תהא מותאמת להכרעת החזקה, הרי ודאי דלפי זה, כיון שה"חזקה" הכריעה את עצם הספק, היינו שנבעלה לכשר ולא לפסול, הכרעה זאת עצמה, מדוע לא תפעל גם כלפי הבת, הלא אם עצם הספק הוכרע, היינו שהביאה, ביאת

ה. **והש"ש** הנ"ל כתב ליישב אליבא דהמ"מ הנ"ל, שיסוד נאמנותה של האם על ולדה, אינו אלא ה"בריי" דידה, דהאמינוה רבנן בספיקא דממזר, שכל איסורו אינו אלא מדרבנן. [כמש"כ, דמדאורייתא ספק ממזר מותר]. אשר לכן, לא שייכא נאמנותה אלא כשהנדון הוא פסולי קהל, שכאמור, ספיקן מותר מדאורייתא, וזהו שפסק כן בפרק טו הנ"ל כדברי המ"מ.

ואילו בפרק יח, שהמדובר הוא פסולי כהונה, הלא ספיקן אסור מדאורייתא כדין ספיקא דאורייתא לחומרא, לכן אין לה נאמנות כלפי ולדה, רק היא עצמה מותרת מדין תורת חזקתה. [וחזקה זאת, לא מהניא לולדה].

אלא דצע"ג כהנ"ל, דלפי"ז נמצא ד"מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה", הכוונה היא רק ל"קהל", לא לכהונה, וזה לכאורה אינו מדוקדק בלשון, דהלשון מורה דאותו ההכשר שנאמר בה נאמר בבתה, ואילו לפי דברי הש"ש, ההכשר בה נאמר גם על כהונה, והכשר ולדה נאמר רק על "קהל".

ובמיוחד צ"ע לומר כן בדברי הרמב"ם, שכן מצא לנכון לומר בפירוש המשניות שלו, שהמשנה איירי גם לענין להכשירה לכהונה. וצ"ע בכ"ז.

ו. **והנראה** בכל זה בעה"י הוא, על פי מה דיש לחקור בגוף ההלכתא דמוקמינן א"חזקה", כדילפינן זאת מראיית נגעים, כמבואר בדברי רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בחולין דף י': עיישה.

שכן גם אם נניח, כמ"ש רבותינו [יעויין בשערי יושר (טערי-3)] שאין החזקה פועלת מתורת מבררת את עצם המציאות, אלא אך מתורת "הנהגה" אתינן עלה, שקבעה תורה דכך היא

היא עצמה נפסלה לכהונה. ולא עוד, אלא שהביאה, היא היוצרת שני פסולים, פסול לאם ופסול לולד. היינו שאף אם פסול הולד אינו נובע מפסול האם, אבל פסול שניהם נובע הוא מן הביאה של הפוסל לכהונה.

נמצא, דכשנוגע הדבר לפסולי קהל, גם לאחר הוצרות הספק, אינו נוגע אלא לבת, אבל לאם בפני עצמה, אין ספק זה נוגע כלל, שהרי כאמור, האם אינה נפסלת לקהל. ואילו כשנוגע הדבר לפסולי כהונה, הוצרות הספק, נוגעת לאם כמו לבת, שהרי גם האם נפסלת בביאת הפסול, לכהונה.

ט. **אשר** לכן, לפי מה דאלפו לן רבוותא, שכשאין החזקה נוגעת להלכה או לדינים, מעיקרא לא אמרינן לה, וכמאן דליתנייהו, משום שכפי שהסביר מרן הגרש"ש בשע"י הנ"ל, כל עיקר דין החזקה, לא ניתן אלא לתורת הנהגה, אבל אין בכך שום ברירות בגופא דעובדא, לכן רק כשנוגע הדבר להנהגה, הוא דאמרינן לה. ולפי זה מובן, שכשהמדובר הוא בפסולי קהל, אין לה לאם שום תורת "חזקה", משום שחזקה זאת, אינה גורמת לה הנהגה [הנובעת מחזקה זאת].

מה שאין כן ב"פסולי כהונה", הרי ודאי שתורת חזקה נוהגת היא באם כשם שנוהגת היא בולדה, משום שהחזקה, נחוצה לה לאם להחזיקה לכהונה, שלא תפסל מחמת ספק ביאת פסולי כהונה, הפוסלים אותה.

י. **ומעתה**, לפי מה שהתבאר, דטעמא דמאן דאמר "חזקת האם מהניא לבת", הוא משום דלשיטתו, החזקה "מכרעת" את עצם הספק, ונאף על פי שאין לה לחזקה תורת ברור, אבל זהו עיקר דינה וחידושה, שהחזקה

כשרים היתה ולא פסולים, ועד כמה שנוגע הדבר לביאה, הוא מקור הספק לשתייהן, לאם ולבת, ואם הוכרעה הסיבה, מה לי אם יש לה לבת, או אין לה חזקה, סוכ"ס עצם הספק הוכרע.

ונאף על פי שאין ה"הכרעה" אלא מצד ההתנהגות, לא מצד הברירות, אבל סוכ"ס, גזרה תורה שיתנהגו בספק המציאותי, כאילו הוכרע על ידי החזקה, ולהכי הוא דסבירא ליה לאידך מאן דאמר ד"חזקת האם מהניא לבת", ואין פירוש הדבר שהבת נידונה כאילו לה עצמה קיימת החזקה, אלא אך ד"מהניא" לה, היינו, שמכיון שהחזקה פסקה בגופו של ספק, שוב אי אפשר להפריד את הבת מאמה.

והדברים מפורשים במאירי שם (יג): "רצה לומר שחזקה שלה מביאתנו לומר שלכשר נבעלה ומאחר שכן אף בתה כשרה". היינו שמכיון שהחזקה מכריעה את עצם הספק, שלכשר נבעלה, ממילא הוא שהולד כשר, שהרי הוכרע הדבר שהביאה שממנו נולד הולד, ביאה כשרה היתה ולא פסולה, מהיכי תיתי יהיה הולד הנולד מביאה זאת פסול. ומבוארת היטב הפלוגתא ביניהם אם "חזקת האם מהניא לולד", אם לא.

***

ח. **ונראה** עוד, דהיא היא הנפקא מינה בין ספק של פסולי קהל לבין ספק של פסולי כהונה, שכן הספק של פסולי קהל, אינו נוגע לנבעלת, שהרי עליה לא חלים פסולי קהל. כל מה שנוגע הוא רק לולד, שאמנם אם נבעלה האם מפסולי קהל, הרי הולד נפסל לקהל.

מה שאין כן בפסולי כהונה, הלא הספק נוגע לנבעלת עצמה, שאם נבעלה מפסולי כהונה,

היינו שהוכרע טיב עצם הביאה כלפי האם מיהת, שוב מהניא הדבר גם כלפי הבת להתירה לכהונה, על פי אותה הכרעה.

ומיִושב היטב גם מה שהרמב"ם לא הביא בפרק יח את דיני הבת, כיון שחזקת האם מהניא לבת, ואין הבת זקוקה לנאמנות המיוחדת של האם.

ומבואר נמי כמובן, שאעפ"י שלענין פסול כהונה ה"ל כשאר ספיקא דאורייתא, אעפ"כ נהי שאין לה לאם תורת נאמנות, אבל אכתי הלא הוכרע הספק על ידי תורת החזקה כמשנ"ת.

יב. קידושין סו: "היכי דמי [הא דאמרינן שם לעיל "ויבוקש הדבר ולא נמצא", שהחזיקו את ינאי בחזקת כשרות] אילימא דבי תרי אמרי אישתבאי ובי תרי אמרי לא אישתבאי, מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אלא וכו'".

וברש"י שם הקשה, אמאי לא נימא אוקי תרי בהדי תרי ואוקי איתתא אחזקתה, ותירץ: "ה"מ אי הואי איהי קמן והיתה באה לב"ד להתירה, אבל בנה זה הנדון אין לו חזקה דכשרות שהרי מעדיין על תחילת לידתו בפסול" [שאומרים שאמו נשבית קודם שנולד - תוס'].

ובתוד"ה מאי וכו' הקשו, נהי שאין לו לולד חזקה מצד עצמו, אכתי אמאי לא תיהני ליה חזקה דאימיה שהיתה בחזקת כשרות, דהא אמרינן בפ"ק דכתובות לזברי המכשיר בה מכשיר בבתה".

איברא דדבריהם צ"ע, אמאי הקשו התוס' רק מהמ"ד ד"חזקת האם מהני לבת", הלא אפילו למ"ד דחזקת האם לא מהני לבת, ה"מ

הכריעה את הספק, וכשהוכרע עצם הספק, היינו הביאה, שהיתה זאת ביאת כשר [עכ"פ, לתורת ההנהגה, הוכרע הספק ע"פ החזקה כמש"כ], לכן ממילא הוא, שאף הבת מותרת על פי חזקה זאת, שהרי זהו דינה של החזקה, שהיא זאת תורת הנהגה, על פי הכרעת החזקה כגופא דעובדא. ומובן, שכשהוכרע הספק, לו יהא שאינו אלא להנהגה, שוב ודאי שהכרעה זאת עצמה פועלת היא לכל הנובע מחזקה הוכרעה זאת.

לכן, אין זה נוגע אלא כשהספק הוא בפסולי כהונה, שעכ"פ לענין האם, הוכרע הספק על פי חזקתה, ושוב גם הולד, מהניא ליה חזקה והכרעה זאת.

מה שאין כן כשנוגע הדבר לפסולי קהל, כיון שכלפי האם הלא כל עיקר תורת חזקה לא שייכה בה, [כמ"ש, שאין נפ"מ להלכה ולהנהגה בחזקה, כיון שאין שאלת פסולי קהל נוגעת לאם], ושוב כיון שלא הוכרע הספק על ידי חזקה כל שהיא, מה יכריע את הספק אצל הולד.

יא. זהו שכתב המ"מ, שאין נאמנותה של האם, אלא מכח טענתה, שיש לה נאמנות בפסולין דרבנן. [כמש"ש, שמדאורייתא, ספק ממזר מותר מה"ת ולא אסרוהו אלא מדרבנן]. וזהו שהזכיר הרמב"ם את הכשירה של הבת, רק כשהוא מיירי בפסולי קהל, דנאמנותה של האשה אינו מחמת חזקה, אלא מחמת נאמנות הברי דידה.

משא"כ בפסולי כהונה, כיון שה"חזקה" פועלת על עצמה, והוכרע עצם הספק לתורת הנהגתה, הרי שוב "חזקת האם מהניא לבת", שאותה הכרעה, על פי החזקה, בעצם הספק,

יורש שער ב פרק ב [עיי"ש שכתב זאת בביאור דברי רש"י הנ"ל], שאין החזקה פועלת מתורת "מבררת" את עצם המציאות, אלא אך מתורת "הנהגה" אתינן עלה, שקבעה התורה דרך הנהגה בספיקות, שניזל בתר חזקה, ונתנהג כפי החזקה.

אשר לכן, אין הדברים אמורים אלא כשנוגע הדבר להוראה, לא כן כשאין הדבר נוגע להוראה, כגון דליתא קמן כדפירש"י, הרי לא שייכא גבה חזקה, שכן אין החזקה אומרת מאומה בגופא דעובדא, ושוב אין מה ש"יעבור" אל הבן או הבת כמש"נ.

אבל כשהדבר נוגע להוראה, כגון דאיתא קמן, שוב ודאי דההוראה הבאה מכח החזקה, מועלת היא לבת. והיא היא שורש וגוף ההלכה ד"חזקת האם מהני לבת".

***

טו. **והנה** בכתובות כו., במי שיצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חלוצה [דמוחזק לן באביו שהוא כהן], ואתא עד אחד ואמר שהוא כשר, ואתו שני עדים והעידוהו שהוא בן גרושה או בן חלוצה, ואתא ע"א והעיד גם הוא שהוא כשר [כפי העד הראשון], דס"ל לרשב"ג "אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה לזילותא דבי"ד לא חיישינן".

והקשה רש"י, אמאי לא נימא דבטלה עדותם מדין "תרי ותרי נינהו", והיכי מסקינן ליה. ותירץ, ד"אוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה, דאסקייה ע"פ עד הראשון שהוא נאמן, דהא אכתי אין עוררין, דקול לאו עוררין הוא".

ונראה, דמכאן יסוד גדול לכל מש"כ, שאין החזקה אלא תורת התנהגות, ואינה קובעת מאומה בגופא דעובדא, שהרי קמן

כשהספק הוא על הבת הנולדת מהביאה המסופקת, משא"כ כשנולדה לאח"מ, כיון שנולדה לאחר שהאמא מותרת מכח חזקה, לכו"ע מותרת הבת, שהרי נולדה מביאה המותרת.

ומעתה, כיון שינאי נולד לאחר שכבר הוכשרה האם מכח חזקה [שרק לאחר התרי ותרי נשאה הכהן], אמאי לא יותר ינאי לכו"ע. [גם למ"ד חזקת האם לא מהני לבת]. וכבר הקשו כן המפרשים.

יג. **הנה** לכאורה עצם קושיית התוס' צ"ע, דהלא המה אתו עלה מכח "חזקת האם מהני לבת", ומאי קושיא, הא לשיטת רש"י גם לאמה ליתא לחזקה, כמ"ש שמכיון שליתא קמן לא מוקמינן לה אחזקה, ומה איפוא יהני לבת, הא גם לאמא אין חזקה.

ועל כרחק, דהכוונה היא, שמכיון שנאמר דין "חזקת האם מהניא לבת", שוב בדין הוא שיהא סגי בהא שהבת קאי לפנינו, שהרי אף עליה "פועלת" החזקה. נהי שהחפצא דהחזקה לא שייכא בבת או בינאי, אבל הלא קמן שחלות דין החזקה, פועל הוא גם על הבת, ומהיכי תיתי דניבעי שיהא קיים לפנינו מי שהחזקה עצמה קיימת בו, אמאי לא תסגי בהא שקיים בפנינו מי שהחזקה פועלת בו, והוא זה גם הולד, והלא "ינאי" קיים הוא בפנינו.

אשר מוכח בדעת רש"י הוא, דלא נאמרה ההלכה ב"חזקת האם מהני לבת", אלא באופן שהאם באה לבית דין כדי להתירה, היינו שהחזקה פועלת באם עצמה להתירה, משא"כ כשפעולת ההיתר נאמרת רק בבת, שוב לא שייכא באם עיקר חידוש תורת החזקה, וממילא שוב אין לה מה שיועיל לבת.

יד. **ויסוד** דברי רש"י מבוארים המה, עפי"מ דאוליף לן מרן הגרש"ש בשערי

אבותיו היא, דאוקמי אכילה בהדי אכילה ואוקמי ארעא בחזקת אבהתיה], שוב הדר ואייתי נמי אידך סהדי דשל אבותיו היא, ואמר רב נחמן "אנן אחתינן אנן מסקינן לזילותא דבי דינא לא חיישינן".

והקשה הרמב"ן לשיטת רש"י, אמאי לא אמר רב נחמן נמי התם, דתועיל עדות הראשונה [דשל אבותיו דהאי היא, דאוקימנא ארעתא בידיה], כי היכי דנוקמא אחזקה עפ"י הוראה זאת, כשם שלפירש"י אוקימנא את הגברא אחזקת ההיתר מכח העד אחד. [ומכאן הוכיח, דחזקה הבאה מכח עדות, בטלה עדות בטלה החזקה].

יז. אשר יראה בדעת רש"י בעה"י, דשאני הוראה הבאה מכח תרי עדים, מההוראה הבאה מכח ע"א [כשהוא נאמן]. דהוראה הבאה מכח שני עדים, כיון שיסוד דינם הוא דין "עדות", כיון שנתברר שהעדויות בטלה, נמצא שעצם ההוראה בטעות היתה, כיון שלא היתה עפ"י עדים, ולהכי נתברר שמעולם לא נקבעה שום חזקה, כיון שהכל כמאן דליתא [שהרי הוראה שלא עפ"י עדים היא], ולא "הוראה" היא מעיקרא.

משא"כ בהוראה הבאה מכח עד אחד, כיון שלא בעינן בה "עדות", נמצא שעצם ההוראה לאו בטעות היתה מעיקרא, ואעפ"י דלאחר דחייל "תרי ותרי", בטלה העדות, אבל ההוראה בשעתה, "הוראה" היתה, ושפיר נוצרת "חזקה" מחמתה.

***

יח. ויתכן להוסיף, דכשנאמרה תורת עדות, היינו דלא סגי בלי בירור בגופא דעובדא [דזהו יסוד דין עדות שעל פיהם יקום דבר בבירור הגופא דעובדא], להכי כשהו"ל

דנוצרה חזקה מכח הע"א שאינו אלא חלק מהכת עדים שבטלה ע"י ה"תרי ותרי", ואיך שייך שאכתי תהני עדותו הקודמת מתורת עד אחד, ליצור חזקה, שניזל בתרה גם לאחר שיתבטל מכח התרי ותרי.

אשר מוכרח ומבואר מזה הוא, שמכיון שאין החזקה פועלת אלא מתורת הנהגה, ולא מתורת קביעה כל שהיא בגופא דעובדא, לכן מובן מאד, שאעפ"י שעד כמה שנוגע הדבר לגופא דעובדא, דברי הע"א הראשון בטלו לגמרי, אבל אכתי שייך שההיתר שנבע מעדותו הראשונה, הוא זה שיצור דין חזקה שנמשיך להתנהג בתרה, גם לאחר שחל הביטול מכח ה"תרי ותרי".

טז. והתוספות שם תמהו ארש"י, מהא שהוא סותר דברי עצמו בקדושין הנ"ל, שהרי בקדושין פירש להדיא, שאין לינאי כח ההיתר של חזקה, שכן לאמו לא קיימת החזקה [דליתא קמן], ואילו לינאי עצמו לא חילא החזקה מעיקרא. והלא אף לבן גרושה זה, לא היתה שוב חזקה מצד עצמו, ואיך תועיל לו החזקה.

ויעויין בחכמת שלמה להמהרש"ל שם שכתב: "זה אינו כפירש"י שלפנינו, שהוא תולה הכל בחזקת עד הראשון ולא בחזקת אמו וכן פירש הר"ן להדיא".

ואמנם יעויין בר"ן שם שכתב, דרש"י לשיטתו אזיל שאין חזקת אבהתיה מועלת לו. אלא שהביא בשם הרמב"ן להקשות, דהחזקה לא עדיפא מהעדויות עצמה, ואם העדות עצמה בטלה, החזקה שבאה מחמתה, מנין תשאב כוחה. והביא להוכיח כן מההיא דב"ב דף לא, בז"א של אבותי וז"א של אבותי, זה הביא עדים דשל אבהתיה היא ואכלה שני חזקה, וזה הביא עדים דאכלה שני חזקה, ואוקמי ר"נ בחזקת אבהתא [ביד זה שהביא עדים דשל

יט. והנה בחולין דף י: "מנא הא מילתא דאמור רבנן אוקי מילתא אחזקיה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר קרא ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר את הבית שבעת ימים דילמא אנפיק ואתא בצר ליה שיעורא אלא לאו משום דאמרינן אוקי אחזקיה וכו'".

ובתוספות שם ד"ה ודילמא וכו', הקשו: "אין להקשות היכי מוכח מהכא דאוקי מילתא אחזקיה דילמא הכא טמא מספק דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא". ותירצו: "דבכל ענין טימא הכתוב אפילו הוה רה"ר שיש בו הרבה בני אדם ואפילו דבר שאין בו דעת לישאל וכו'".

כ. **ואולי** אפשר ליישב את עיקר הקושיא, על פי משה"ת, דנראה דחלוק דינא דספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא, מדינא דאזלינן בתר חזקה, ביסוד דינא. ואעפ"י דתרווייהו כהדדי ניהו, שהמה דיני הנהגה בספיקות, אעפ"י כ, הנהגת ספיקו טמא ברה"י, הוא דין הנהגה שנאמר על הגברא, מבלי שהנהגה זאת תתייחס לגופא דעובדא, אם היתה שם טומאה אם לאו, אלא אף על הפסק, דברה"ר ספיקו טהור וברה"י ספיקו טמא.

ואילו הנהגת "חזקה", גם אם הנהגה היא, אבל יסוד דינא נאמר בגופא דעובדא, שדין חזקה מצביע על הנהגה המתייחסת אל הגופא דעובדא, כפי שהחזקה מורה עליה.

ויש בכך נפ"מ גם לענין קושיית התוס', שהרי דינא הכי הוא שאין הכהן מסגיר את הנגע אא"כ הכהן רואהו, כמש"נ "לראות את הנגע" ו"ראה את הנגע" ו"ראה". ותנן נמי "בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו", ופירש"י שם, משום שנאמר "כנגע נראה לי בבית, לי ולא לאורי". (וישניין כפ"ט מהלכות ט"ו). היינו, דההסגר חייב להיות ע"פ "ראיה".

תרי ותרי, בטלה העדות מעיקרא, ולא יתכן לפסוק היתר ללא הבירור בגופא דעובדא.

לא כן בע"א, כיון שאינו אלא דין נאמנות לסמוך על העד אחד, לכן, בשעתה עכ"פ, חיילא הוראה, היוצרת חזקה, ומיושבת בעה"י שיטת רש"י.

ותתיישב עפ"י גמ קושיית התוספות שהקשו סתירת דברי רש"י אהדדי, שהרי כמש"נ, אין דברי רש"י בקידושין אמורים אלא כשבבן עצמו אין שום חזקה, שהרי נולד בספק. לא כן בכתובות, הלא זהו שפירש, שיש בו בבן מצד עצמו חזקה, שנוצרה ע"י ההוראה עפ"י הע"א הראשון. ואולי הם דברי המהרש"ל הנ"ל.

ומיושבת אף הקושיא, על קושיית התוספות, דכל מש"נ דלאחר שנשאת עפ"י היתר, גם בניה כשרים [וזאת אף למ"ד דחזקת האם לא מהני לבת], אין הדברים אמורים אלא כדחייל דין חזקה, המתרת את הולד הנ"ל, או דחיילא חזקה הבאה מכח הוראה, שהיתה בשעתה "הוראה", שאף זאת יוצרת חזקה דמהניא כלפי הולד כמש"נ.

משא"כ בסוגיא דינאי בקדושין הנ"ל, כיון שהתפרש בפירש"י, דלא חיילא חזקה כלפי האם שאינה לפנינו, ולא היתה אף לא הוראה המתרת, לכן לא שייך להקשות אלא מכח דינא ד"חזקת האם מהני לבת" כמש"ק התוס', דכפמש"נ, היינו שעל ידי הנפקא מינה מ"חזקה" זאת, שחלה בבת, הו"ל נמי כאילו "באה בפנינו", דלפי קושיית התוס', מאי דבעינן ב"חזקה" שתחול, אינו החפצא של החזקה, אלא הנפקא מינה לדינא דחייל מכוחה. אבל להתיר את הולד מכח ההיתר שנאמר להאם עצמה, זה לא שייך, כיון שהיתר כזה אינו קיים כמשנ"ת בעה"י.

בפרישותו ו"מרובא פריש", והנשאר, בקביעותו וכל קבוע כמחצה על מחצה.

ויעויי"ש היטב שהוכיח השב שמעתתא את דינו זה מסוגיין, מהמאן דאמר ד"מאן דמכשיר בה מכשיר בבתה", והסביר זאת, שהרי דין הולד אינו נובע מדינה של האם, אלא שספק אחד הוא של שניהם, היינו הביאה, אם של כשר היא או של פסול, ואעפ"כ אמרינן דחזקת האם מהניא לולד, שאין לחלק את דין הביאה, ומכיון שפסקנו דין הביאה, דכשרה היא כלפי האם, ממילא הוא, שהביאה כשרה היא גם כלפי הולד.

הוא הדין שכיון שפסקת שבני מעיה של מחצית זאת כשרים הם משום דאזלינן בתר רובא, לכן גם המחצית האחרת כשרה היא.

כב. ומוכח מכל זה ובמיוחד מהסברת השב שמעתתא, דיסוד דין ה"חזקה" הוא "הכרעה" על עצם הספק. ואעפ"י דהוסברו היטב דבריהם של רבותינו, שאין ב"חזקה" משום ברירות על הגופא דעובדא, אלא אך דין התנהגות, אשר זהו גם היסוד דלרש"י מיהת אין אומרים חזקה ב"דליתא קמן", אבל ההלכה של ההוראה הנאמרת ביסוד דין חזקה, היא מתורת דין הכרעה על הספק, ושוב שפיר מש"נ דזהו יסודו של דין חזקת האם מהניא לבת, והיא היא ההשוואה לדין "רוב" ו"קבוע", דלפי השב שמעתתא, אף "רוב" פועל מיסוד הך גדר הדין. ואם "הכרעה" הרוב כלפי החלק שפרש, שוב יש בו כדי להכריע כלפי חציו האחר.

מה, עוד דנראה, דיתכן שדין "רוב" דכל דפריש, אולי אף עדיף על חזקה, כפי שאמרו "כל דפריש מרובא פריש", היינו שהיא זאת "הכרעה" על עצם המציאות ד"מרובא פריש".

לכן נראה, דע"כ ע"י דינא דאזלי בתר חזקה, הו"ל בכלל "וראה", שכן החזקה מצביעה על כך שהנגע הוא עדיין כפי שראהו הכהן, ונמצא הכהן מסגיר את הבית ע"פ ראייתו, משום שהנגע ודאי לא השתנה.

ומעתה, אין הדברים אמורים אלא אם ההסגר הוא ע"פ דינא דחזקה, שכן "חזקה" כאמור, הוא דין הנהגה שנאמר בגופא דעובדא, ולהכי הוא, דאף כשיצא מן הבית, אכתי הכהן מסגיר ע"פ ראייה. משא"כ אילולי דינא דחזקה, גם אילו דינא הכי הוה, דכספק טומאה ברה"י דיינינן ליה, אך הכהן אינו יכול להסגיר את הנגע על סמך זה, משום דלא הוי ע"פ ראייה.

שכן כאמור, גם אם דינא הכי הוא דספיקו טמא, אבל אין זה אלא פסק על הגברא, לא דין המתניחס לגופא דעובדא, ולא בכלל "ראייה" הוי. ומיושבת בעה"י קושיית התוס'.

***

כא. והנה נחלקו גאוני בתראי והפרי חדש בשחט כמה בהמות, ובאחת מהן נמצא נקב בבני מעיים, ואין אנו יודעים באיזה מהן נמצא הטריפות, אבל אירע שעוד קודם שנולד הספק, נמכרה חציה של אחת מהן, והשאלה היא, האם נתיר את חציה הנשאר, מדין רוב, ואעפ"י שאיזהו בפנ"ע הלא "קבוע" הוא וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

אבל אי נימא, דמכיון שהחלק שנמכר, נידון בדין כל דפריש מרובא פריש, לכן יבוא "רוב" זה המתיר את חציו, ויוכיח גם על חציו האחר, שהרי בהמה אחת המה שני החצאים. או דנימא, ד"קבוע", גזירת הכתוב היא, דלא מהניא עליה דין "רוב", ולפיכך הפורש

התעוררות הספק הנוכחי, כבר פסולה היא לכהונה, וכשאין הדבר נוגע להלכה להורות על פי החזקה, הרי לא אמרינן לה מעיקרא.

אלא שאף על פי שדברי הגרע"א [ומפורש כן גם בדברי הבית יעקב כתובות ט: עיש"ה] מורים בהחלט כעצם היסוד שהתחדש בדברי רבותינו, אבל הלא כמו כן מוכח מדבריהם שלא כמשנ"ת בדעת המגיד משנה, שהרי הגרע"א והב"י העמידו דבריהם בגיונא שהאם פסולה זה מכבר לכהונה. ומשמע, דבלא"ה חזקת האם מהניא לבת, גם כשהנידון הוא פסולי קהל, כלומר אם לפסול את הבת לקהל. וע"כ היינו טעמא, משום שאילו לא נפסלה לכהונה זה מכבר, שייך דין "חזקת האם מהניא לבת" אעפ"י שחזקה זאת המתירה את הבת לקהל אינה נצרכת לאם, שאין דין פסולי קהל נוגע לאם.

והיינו טעמא, משום שכל זמן שהאם לא נפסלה מפסולי כהונה, הרי נצרכת היא חזקה זו עצמה גם לאם, כדי להכשירה לכהונה, ושוב מהניא חזקה זו עצמה גם להבת, [כפי המבואר דמתורת הכרעת עצם הספק, אשר היא אשה מועילה גם כלפי הבת, כמש"כ].

אבל כשהאם לא נפסלה זה מכבר, מהניא חזקת האם גם לבת, אף על פי שחזקה זאת לא נצרכת לאם כדי להתירה לקהל. וע"כ כאמור, משום שגם אם הדין עתה נוגע לפסולי קהל [שאינו נוגע לאם], אבל כיון שהחזקה נצרכת היא, [לוי היא שאינה נוגעת לדין הנוכחי, אבל יש בה נפקא מינה לגבי האשה], שוב נאמרת היא, וחזקתה זאת מהניא לדין הכרעת הספק גם כלפי הבת בספק של פסולי קהל, [שאינו נוגע לאם]. וזה הרי שלא כמבואר בדעת המגיד משנה.

והוכחת הש"ש באה כדי להוכיח, שאף אם בדין תורה דגזירת הכתוב של הנהגה איירינן, אעפ"כ, כיון שיסוד החידוש נאמר כהכרעה על עצם הספק, שוב מהני זאת גם לכל הנוגע לספק זה, בין ב"חזקה" בין ב"רוב".

***

כג. ונראה דתתכן נפקא מינה נוספת מעיקר יסודם של רבותינו ביסוד גדר ה"חזקה", עפ"י המבואר בשיטת רש"י, בגיונא שמסיבה איזו שהיא, שאינה נוגעת לגופא דעובדא הנוכחי, אין שום נפקא מינה ב"חזקה" זאת לענין דינה או הנהגתה של האם. כגון שהאם פסולה זה מכבר, [על ידי בעילת עכו"ם נתין או ממזר, כשזה נוגע לפסולי קהל, או ע"י בעילת הפוסלים לכהונה, כשזה נוגע ל"פסולי כהונה"], ולאח"מ ראוה מעוברת.

שיתכן מאד, דמכיון דלא דיינינן חזקות אלא כשה"חזקה" מורה הלכה שמתרת היא אשה זאת, או שכשרה היא אשה זאת, משא"כ כשאין נפקא מינה להורות על פי חזקה זאת, לא אמרינן לה מעיקרא, כאשר ביאר כן מרן הגרש"ש את שיטת רש"י בקדושין הנ"ל וכמש"נ.

הרי מכיון שבלא"ה כבר אסורה או פסולה היא, ואף אם נימא בה חזקה, לא ישתנה לא דינה ולא הנהגתה, הלא לפי זה לא תאמר ההלכתא ד"חזקה" מעיקרא.

כד. שו"ר בתשובות הגרע"א (מהדורא קמא - לא, ונכפל הדבר גם במהדורא תנינא - קיא), באשה גרושה, שהתעורר ספק על בניה אם כשרים הם לקהל, דבכה"ג לא דיינינן בהו דין "חזקת האם מהני לולד", והיינו טעמא, משום שבלאו

ומהכרעה זאת, גם אם גזירת הכתוב של הנהגה בספיקות היא, שפיר נאמר דין דמהניא לבת, כיון שסוף כל סוף הגזירת הכתוב ב"חזקה" פועל מתורת "הכרעה" בספיקות.

כזו. **אשר** לכן, כיון שהספקות לענין פסולי כהונה, מתעוררות באם, ושייכא בה מצד עצמה חידושא דחזקה, שוב מהניא זאת גם גבי הבת.

מה שאין כן בפסולי קהל, כיון שאין החזקה פועלת באם עצמה, לכן אין מה דיהני כלפי הבת, וכבר התבאר, שאע"פ שאותה חזקה הפועלת לענין פסולי קהל, היא עצמה הרי פועלת נמי באם לענין פסולי כהונה, אכן כבר התבאר, שאם אך כלפי הספק הנידון בבת, היינו פסולי קהל, לא נאמרה החזקה באם, שוב לא יתכן שה"מהניא" לענין פסולי כהונה [באם], תהיה לו תורת "הכרעה הספק" מגזירת הכתוב, כלפי פסולי קהל, כיון שלענין פסולים אלו, לא התעוררו ספקות אצל האם.

כת. ובמדוקדק העמיד הבית מאיר את ה"לא מהניא לבת", הנוגע לפסולי קהל, בפנויה דוקא, משום שאם האם היא אשת איש, הרי היא נחשבת כחלק מ"יוצרי" פסול הממזרות, שכן ערות אשת איש, [כמו כל העריות שחייבין עליהן כרת], "יוצרים" את הממזרות. לכן סבירא ליה להבית מאיר, דפסול זה נחשב כספק שחייל באם עצמה, שהרי זהו הספק אם ביאה זאת [שממנה נולד הולד], מבעלה הוא או מאיש אחר. וספק זה עצמו, הוא ספיקה, אם היא היתה "ערוה" לביאה זאת אם לאו. כלומר, אם אמנם היתה מיוצריה "פסולי קהל" הזה אם לאו. וחדית הבית מאיר, דכה"ג נחשב לספק וחזקה והוראה שנאמרה באם עצמה, ושפיר שייך בה דחזקת כשרותה של

כה. **והנה** כתב ה"בית מאיר" בחידושיו על שו"ע אה"ע סי' ד-כו הנ"ל, ליישב דברי המ"מ: "ובהטעם אפשר לדחוק דדוקא בפנוייה לענין הולד שהממזרות לא בדידה תלוי שפיר לא מסתבר ליה שיועיל חזקת האם להולד, משא"כ בהכשר כהונה דהבת באם נתלה, אי אפשר לפלוגי, ומועיל שפיר חזקת האם לטהר הבת".

ולכאורה הדברים סתומים וחתומים, הלא עיקר הטעם שהבית מאיר לא אמר "חזקת האם מהניא לבת" לענין פסולי קהל, הוא משום "שהממזרות לאו בדידה תלוי", ומדוע א"כ מוקים לה ב"פנויה", הלא גם בנשואה אין הממזרות בדידה תלוי, אלא בביאת הערוה שיש בה כרת, אבל לא היא זאת הגורמת את הממזרות, אלא הביאת איסור בעריות.

וביותר צ"ע מש"כ הבית מאיר ד"בהכשר כהונה, הבת באם נתלה", וזה פלא, האמנם כן הוא שפסול הבת "נתלה" באם, הלא אינו תלוי אלא בביאה, אם ביאת פסול היא אם לאו, אבל הגורם לפסול הבת הוא הביאת פסול, ואעפ"י שאותה ביאה היא הגורמת גם את פסול האם, אבל הא מיהת, שהאם אינה זאת הגורמת את פסול הבת.

כו. **אשר** נראה, דהכוונה אינה לומר שפסול הבת נובע מפסול האם, אלא שדין החזקה שנאמר בבת, הוא זה הנובע מן החזקה שנאמרה באם.

והיינו לפי המבואר, דהא ד"חזקת האם מהניא לבת", אינו דהחזקה עצמה פועלת בבת, דהחזקה של האם לא קיימא בבת, והא דמהניא חזקת האם, הרי לאו מכח הברירות בגופא דעובדא שהיא יוצרת הוא, אלא מכח ההכרעה שנבעה מן החזקה, אל ספיקה של האם,

קהל, ואילו ה"חזקה" הנוגעת לאם [אשר רק בה, באם, הרי שייכא עצם מציאות החזקה], לא תאמר אלא כדי להכשירה מ"פסולי כהונה", הרי בכה"ג הו"ל כאילו לא קיימת החזקה כלל.

וכשם שאילו לא היתה החזקה נוגעת כלל לאם, הו"ל כאילו לא קיימא, כאשר כך ביארו את שיטת רש"י לענין ה"לא קיימא קמן", וטעמא משום שחזקה לא נאמרת לבירורא, אלא להנהיג הלכה, והנהגה זאת, כיון שהיא באה מתורת הכרעה על הספק, היא זאת המהניא כלפי הבת, וכשאינה קמן [האם] ולא נאמרה הוראת הלכה, שוב לא קיימא עצם החזקה וליתא להכרעה של ספק, כדי להעבירה אל הבת.

הוא הדין, כאשר בפועל ההוראה היוצאת מתוך ה"חזקה", אינה נוגעת לספק הנידון בפנינו, הרי בעצם לא הוכרע שום דבר בספק זה, שאינו נוגע לאם, לכן הו"ל נמי כמאן דליתא, ואין מה שיהווה "מהניא" לבת. ומבוארים דברי המ"מ בעה"י.

האם, וההוראה של חזקת כשרות היוצרת הוראה של תורת "הכרעת הספק" שחל באם, יהני לולד.

ולחכי הוא שהעמיד זאת הבית מאיר, בפנויה שעברה, שבכה"ג ודאי דשוב אין הספק ד"פסולי קהל" שייך מעיקרו להאם, לכן גם לא נאמר לענין זה דין חזקת האם מהניא לבת. ומבוארים דבריו בעה"י.

כט. ואף על פי שהבית מאיר עצמו הגדיר דבריו כ"דוחק", ואף הסגירם בסוגריים, יתכן מאד שהם הם הדברים בביאור דעתו של המגיד משנה. דמכיון שכל עיקר חידושו דאזלינן בתר חזקה, הוא זה דין גזירת הכתוב של הנהגה בספיקות, לכן, גם אם מתורת הכרעה על עצם הספק הוא בא, לא נאמרה גזירת הכתוב זאת, אלא כשהחזקה באה על הספק הנידון.

מה שאין כן כשה"חזקה", גם כשנכריע על פיה את הספק, לא יהא זה הספק הנידון בפנינו, כגון כשהספק הנידון הוא ספק בפסולי

